

2. Забезпечення конкурентоспроможності аграрних підприємств заходами менеджменту. Монографія / Під загальною редакцією М. В. Зось-Кіора, О. В. Кочеткова. – Луганськ : Елтон-2, 2009. – 140 с.
3. Мартин А. Г. Регулювання ринку земель в Україні : монографія / Мартин А. Г. - К. : ННЦ ІАЕ, 2011. – 252 с.
4. Органічне сільське господарство та його розвиток в умовах кооперації / [Н.В.Зіновчук, В.В.Зіновчук, О.В.Скидан та ін.]; за ред. Н.В.Зіновчук. – Житомир : «Рута», 2011. – 160 с.
5. Перспективи екологізації аграрного виробництва в Україні : Зб. наук. праць / за заг. ред. Ю.О.Лупенка, О.В.Ходаківської. – К. : ННЦ ІАЕ, 2012.–128с.
6. Русан В. М. Економіка раціонального сільськогосподарського землекористування : монографія / Русан В. М. - К. : ННЦ ІАЕ, 2009. – 200 с.
7. Федоров М.М. Розвиток органічного виробництва / Федоров М.М., Ходаківська О.В., Корчинська С.Г. ; за ред. М.М. Федорова, О.В. Ходаківської. – К. : ННЦ ІАЕ, 2011. – 146 с.
8. Формування організаційно-економічного механізму управління діяльністю підприємств в умовах глобалізації. Монографія / Під загальною редакцією М. В. Зось-Кіора. – Луганськ : Елтон-2, 2011. – 246 с.

В статті досліджені організаційні аспекти використання мирового опыта формування ресурсозберігаючих технологій, основаних на екологізації та адаптивному веденні агропродукування. Обоснована необхідність застосування альтернативних систем полеводства, в т.ч. No-till - системи нульової обробки ґрунту, або її похідних.

Ключевые слова: полеводство, еколого-економические принципы, ресурсозберігающие технологии, адаптивное ведение агропродукування, нулевая обробка ґрунту.

The article studies organizational aspects of the world experience in the formation of resource-saving technologies based on ecologization and adaptive management of agricultural production. The necessity of using alternative systems in agriculture, including No-till-technology or its derivatives is substantiated.

Key words: agriculture, ecological and economic principles, resource-saving technologies, adaptive management of agricultural production, No-till-technology.

Дата надходження в редакцію: 1.03.2012 р.

Рецензент: к.е.н., доцент Ю.І.Данько

УДК 631.15 (447.42)

СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСТІ

М.М. Тимошенко, к.е.н., доцент, Житомирський національний агроекологічний університет

У статті розглянуто сучасний стан соціально-економічного розвитку сільських територій Житомирської області, визначено основні переваги їх розвитку та існуючі недоліки. На основі проведеного аналізу запропоновані стратегічні напрями подальшого розвитку регіону.

Ключові слова: соціально-економічний розвиток, сільські території, регіон, агропромисловий комплекс

Постановка проблеми. Стратегія розвитку сільських територій визначається їх природно-ресурсним потенціалом. Його ефективно використання є запорукою не тільки економічного зростання, але й високого рівня життя населення. В іншому випадку, занепад виробничої сфери призводить до міграції селян та погіршення характеристик людського потенціалу, що, в свою чергу, унеможливує пожвавлення економічної діяльності на такій проблемній території.

Регіоном з багатьма та різноманітними природними ресурсами є Житомирщина. Одна з найбільших за загальною площею областей має найнижчі показники соціального розвитку. В певній мірі таку ситуацію пояснюють історичними умовами, які склалися. Так, регіон відносно менш

заселеним. Понад 40 % сільських населених пунктів є дрібними та віддаленими від інших поселень. Особливо скорочення щільності населення, переважно на півночі області, відбулося наприкінці ХХ століття після Чорнобильської катастрофи, внаслідок якої майже половина території Житомирщини визнано радіаційно забрудненою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питанням розвитку регіонів в ринкових умовах присвячено багато праць вітчизняних вчених, серед яких Хвесик М., Долішній М., Хлобистов Є., Злупко С., Дорогунцов С., Шаблій О., Поповкіна В., Чернюк Л. та інші. Проблеми розвитку сільських територій висвітлено в дослідженнях Терещенка В., Юрчишина В., Маліка М., Шепоть

ко Л., Прокопи І., Дієсперова В., Орлатого М., Трегобчука В., Бородіної О., Могильного О. та багатьох інших. В Житомирській області розроблено та ухвалено стратегію розвитку та цілий ряд цільових програм, зокрема Програма розвитку агропромислового комплексу. Проте динамічність та складність процесів розвитку регіону вимагає поглиблення досліджень в цьому напрямі.

Мета дослідження. Проаналізувати сучасний стан розвитку сільських територій Житомирської області та визначити його стратегічні напрями.

Виклад основного матеріалу. Житомирська область як правило не розглядається як провідний аграрний регіон держави. Частка сільськогосподарських угідь становить лише 37,7 % від загальної її території. Для порівняння на ліси та лісо вкриті площі займають 37,5 %. Попри це область завжди займала свою унікальну нішу в аграрній сфері країни, спеціалізуючись на виробництві льону, хмелю, картоплі, тваринницької продукції.

Наразі, займаючи 3,7 % сільгоспугідь країни, Житомирщина виробляє 3,8 % валової продукції сільського господарства держави. В структурі сільськогосподарського виробництва переважає рослинництво – 57 %, на долю тваринництва припадає 43 %. Серед рослинництва виділяються вирощування зернових та зернобобових культур, провідні серед яких озима та яра пшениця, озиме жито, ярий ячмінь, овес, зернобобові, гречка. Також значну частку серед технічних культур займають цукрові буряки, хміль. На території області розташовано 75% загальноукраїнських площ хмільників. Тваринництво спеціалізується на вирощуванні худоби молочного та м'ясного напрямку, розвинені такі галузі: свинарство, птахівництво, вівчарство, бджільництво [1].

Обсяги виробництва сільськогосподарської продукції збільшилися на 11,5% (по Україні – на 17,5%), тоді як у 2010 році було зафіксовано зменшення на 0,1% (по Україні – на 1,5%). У розрахунку на особу населення обсяги виробництва продукції сільського господарства збільшилися з 2568 грн. до 2877 грн. і перевищували середній показник по Україні на 292 гривні. Обсяги виробництва продукції рослинництва зросли на 19,8% (по Україні – на 28,2%), тоді як у 2010 році було зафіксовано зменшення на 1,2% (по Україні – на 4,7%). Зокрема, валовий збір зернових і зернобобових культур у 2011 році збільшився на 38,1% (по Україні – на 44,3%) проти зменшення на 12,2% (по Україні – на 14,7%) у попередньому році. Зібрана площа зернових та зернобобових культур у 2011 році збільшилася на 3,9% (по Україні – на 5,1%), тоді як за підсумками 2010 року – скоротилася на 7,0% (по Україні – на 5,8%). У галузі тваринництва поголів'я великої рогатої худоби зросло на 0,4% (по Україні – зменшення на 0,5%), тоді як, за 2010 рік їх

чисельність скоротилася на 6,7% (по Україні – на 6,9%) [3].

Найбільших втрат в області зазнало льонарство, молочне та м'ясне скотарство, буряково-цукровий комплекс та інші галузі сільського господарства. Збільшення протягом останніх років посівів нетрадиційних для регіону культур: ріпаку, сої, соняшнику, зернової кукурудзи вже в найближчому майбутньому може негативно виснажити ґрунти та призвести до екологічної катастрофи.

На відміну від інших регіонів через ряд вище перелічених причин та природних особливостей Полісся Житомирщини є малопривабливою для великих інтегрованих формувань. Традиційно для регіону були притаманні дрібні сільськогосподарські товаровиробники.

Але на жаль через демографічну ситуацію ситуація погіршується. У даний час в області налічується 358 тис. особистих селянських господарств, у користуванні яких перебуває 457,3 тис. га землі. В останні роки значно зросла питома вага виробництва ними продукції до загальної кількості. Якщо у 1990 році вони виробляли третину валової продукції сільського господарства, то у 2004-2005 роках – понад 70%, у 2009-2010 роках – 75%. Понад 92% картоплі та овочів, 99% фруктів, 85% молока, 83% м'яса виробляються особистими селянськими, фермерськими господарствами.

У 2010 році налічувалося 741 фермерське господарство. Їх кількість в області зростала лише до 2007 року, наразі спостерігається тенденція до скорочення. Площі земель в обробітку даних господарств становлять 62,7 тис. га або біля 5 %. У середньому на одне фермерське господарство припадає 79 га. Незначною є також їх частка у виробництві валової продукції – лише 4 %. На сьогодні фермери, в основному, займаються виробництвом рослинницької продукції, залишаючи поза увагою капітало- і трудомістке тваринництво.

Для Житомирської області з огляду на кількість дрібних товаровиробників особливо актуальним є питання розвитку обслуговуючої кооперації, обслуговуючих кооперативів. Найбільше їх налічується в Червоноармійському районі – 12, Житомирському – 10, Андрушівському і Олевському – по 7, Брусилівському та Малинському – по 6 (таблиця 19). За видами діяльності наявні такі кооперативи: 71 багатофункціональний, 13 заготівельних, 6 сервісних, які надають послуги членам особистих селянських та фермерських господарств з обробітку землі та збирання врожаю, заготівлі, зберігання, транспортування і реалізації сільськогосподарської продукції, ветеринарного обслуговування та штучного осіменіння тварин. Саме в послугах таких кооперативів відчувають гостру потребу особисті селянські та фермерські

господарства. За 2010 рік сільськогосподарськими обслуговуючими кооперативами надано послуг на суму 1755,0 тис. грн., що втричі більше, ніж у 2009 році [1].

На розвиток територіальних громад направлені Комплексна програма регіонального розвитку Житомирської області на 2012 – 2015 роки та Програму розвитку агропромислового комплексу Житомирської області на 2011-2015 роки. Ми погоджуємося з необхідністю розвитку в регіоні наукоємких галузей. Проте вони вимагають відповідних ресурсів, зокрема специфічних якостей від людського капіталу. На сучасному етапі це можливо реалізувати лише в обласному центрі. Розвиток решти районів і надалі буде тісно пов'язаний з сільським та лісовим господарством, а також з так званими сировинними галузями – добувною та переробною промисловістю.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Для переорієнтації економічного розвитку області на інноваційну основу необхідно розробити дієву демографічну політику. Попереджувати міграцію, створюючи сприятливі умови для молоді, а також заохочувати повертатися до додому молодих спеціалістів після закінчення вищих навчальних закладів у інших регіонах. Також необхідно підвищувати освітній рівень населення області.

Сільське господарство і пов'язані з ним види діяльності в сільській місцевості в найближчій час залишатиметься основними в регіоні. Для

збільшення виробництва валової сільськогосподарської продукції при одночасному збереженні природно-ресурсного потенціалу доцільним є відновлення традиційних для регіону галузей. Так, наприклад, льонарство та лляні виробництва можуть стати своєрідним унікальним продуктом для Житомирщини. Відновлення народних промислів, пов'язаних з обробкою льону сприятиме залученню туристів до регіону. Особливо ретельно необхідно вивчити питання щодо розвитку в регіоні свинарства, скотарства та відновлення поголів'я великої рогатої худоби. Створенню нових робочих місць сприяло б розвиток фермерських господарств різного профілю в рослинництві особливо садівництво, овочівництво та цехи по переробці цієї продукції. Для цього необхідно створити усі умови для реалізації даних напрямків. Особливо це актуально передбачити зв'язку з вступом в дію закону «Про ринок землі» де особисті селянські та фермерські господарства будуть в нерівних умовах з спеціалізованими крупно-товарними підприємствами. Поглинання малого бізнесу на селі неминуче, тому всі ці напрямки повинні мати підтримку з державного та обласного бюджетів. Ключовим та вирішальним у відродженні сільських територій було б прийняття регіональної комплексної програми «Полісся» на рівні держави, розробленої науковцями та фахівцями Житомирської, Рівненської, Волинської, Чернігівської та Київської областей.

Список використаної літератури

1. Програма розвитку агропромислового комплексу Житомирської області на 2011-2015 роки: затверджена рішенням Житомирської обласної ради № 148 від 17.03.11 . [Електронний ресурс] / Житомирська обласна рада. – Режим доступу: http://www.zhitomir-region.gov.ua/article.php?cil_prog
2. Комплексна програма регіонального розвитку Житомирської області на 2012 – 2015 роки: затверджена рішенням Житомирської обласної ради №322 від 15.12.11. [Електронний ресурс] / Житомирська обласна рада. – Режим доступу: http://www.zhitomir-region.gov.ua/doc/progr2012_2015.pdf
3. АНАЛІТИЧНА ЗАПИСКА за результатами оцінки аналізу динаміки показників за визначеними напрямками за 2011 рік Житомирської області [Електронний ресурс] / Житомирська обласна державна адміністрація. – Режим доступу: <http://www.zhitomir-region.gov.ua>

В статті розглянуто сучасний соціально-економічний розвиток сільських територій Житомирської області, визначені основні переваги їх розвитку і існуючі недоліки. На основі проведеного аналізу запропоновані стратегічні напрями подальшого розвитку регіону.

Ключевые слова: соціально-економічний розвиток, сільські території, регіон, агропромисловий комплекс

The article reviews the current socio-economic development of rural Zhytomyr region, the main benefits of development and the existing shortcomings. Based on the analysis of the proposed strategic directions for the further development of the region.

Keywords: socio-economic development, rural, region, agricultural

Дата надходження в редакцію: 6.03.2012 р.

Рецензент: д.е.н., професор Л.І.Михайлова